

De Leidsche Burcht.

Bron: jaarboekje HVOL 1924

In 1203 werd Ada van Holland, die na den dood van haar vader met den graaf van Loon was gehuwd, in den Leidschen burcht belegerd. Onder de edelen, die haar vervolgden, behoorde ook de „castellanus” Jacobus, die in vele oorkonden wordt vermeld, nu eens als „castellanus valt Leiden” (v. d. Bergh Oorkb. 1, 227, 237, 247, 270, 279, 283, 298), dan weer als „burggraaf van Leiden” (id. 200, 294, 353). Nadat zij tot overgave gedwongen en weggevoerd was, keerde haar echtgenoot van zijn vlucht terug en in den hevigen strijd, welke thans tusschen hem en graaf Willem 1 volgde, is Leiden eveneens weer eenige malen het middelpunt van vijandelijkheden geweest. Men mag dus zeker wel met Blok (Holl. stad in de Middeleeuwen) aannemen, dat de Leidsche burcht in die dagen zwaar moet hebben geleden (vgl. ook Wagenaar Vad. Hist. VIIIe boek). In bovenstaand verhaal verschijnt ons de burcht van Leiden voor het eerst in betrouwbaar historisch 1° verband. Zijn castellanus Jacobus had echter zeker reeds verscheidene voorgangers gehad, zoodat het wel vaststaat, dat hij reeds geruimen tijd eerder moet hebben bestaan. Hoe lang, is evenwel geheel onzeker. „Elinand castellanus de Leithen in 1168 (v. d. Bergh Oorkb. 1 147) en Alwinus castellanus de Leithen in 1143 (ib. 124) zijn zonder twijfel historische personen. Reeds in een giftbrief van 1083, waarin o.a. van goederen in Leiden en aan de Mare sprake is, wordt een Alwinus castellanus vermeld. Doch niettegenstaande Joh. a Leydis Chron. XV VIII ons, naar het schijnt, denzelfden „Adelwijnus castellanus id est Burggravius Leydensis” noemt en er volgens Blok (1.1.) in een goederenlijst der Egmonder abdij omstreeks denzelfden tijd een castellanus „in Leytherbroeke juxta Mernam” geboekt staat, schijnt het, dat deze oorkonde een vervalsching wezen moet, ontstaan in het jaar 1125/26. We moeten ons in deze kwesties, waarin, bij het toch al uiterst schaarsche bronnenmateriaal mededeelingen van chroniekschrijvers als onbetrouwbaar worden ter zijde gesteld en de enkele oorkonden om innerlijke redenen als valsch worden gebrandmerkt, van eenig oordeel onthouden, doch bij het vrijwel volslagen ontbreken van andere berichten, schijnt de verzekering van Opperman, dat in 1108 Leiden nog onbevestigd was, toch wel wat al te gewaagd (Opperm. Westd. Ztschr. XXVIII). Heeft deze schrijver echter terecht genoemde oorkonde veroordeeld, dan beteekent dit voor ons, dat de vermelding van dezen burchtgraaf in plaats van in 1083 in 1125 te dateeren valt. 1 2 Zou het verder geen groot toeval zijn, als reeds de eerste burggraaf van Leiden als getuige in een ons bekende oorkonde optrad? Is het op zichzelf niet waarschijnlijk, dat ook hij reeds eenige voorgangers had gehad? Vermeld worden zij ons zeker wel, al durven wij natuurlijk de chronieken, die hen noemen, niet tegen de vernietigende historische critiek in bescherming te nemen. Zoo lezen we van een burggraaf Halewijn, die onder Dirk 11 den burcht van Leiden met succes tegen de Friezen zou hebben verdedigd (Joh. a Leydis VII 2). Ja zelfs worden ons reeds onder den z.g. eersten graaf van Holland burggraven genoemd (Joh. a Leydis 2) (vgl. ook Blok 1.1.) We mogen dus zeggen, dat in alle geval tot het begin van de 12e eeuw, maar waarschijnlijk toch nog wel tot geruimen tijd vroeger, de historische herinnering dan het bestaan van onzen burcht teruggaat. Wat men wel met betrekking tot vroegere eeuwen over den burchtheuvel heeft gezegd, berust slechts op louter hypothese, zonder eenigen basis. Zoo de meening, vroeger door Pleyte uitgesproken, dat het een Noormannenburcht zou zijn geweest of de veronderstelling van vroegere chroniekschrijvers (Joh. a Leyd. Chron. IX), dat het Saksers zouden zijn geweest, die, na terugkeer uit Engeland, deze sterkte zouden hebben gesticht. En tenslotte de Romeinen! Dat Leiden het op de Peutingerkaart geteekende Lugdunum Batavorum en een Romeinsche sterkte zou zijn geweest, kan men nog wel vaak in de buitenlandsche litteratuur vermeld vinden (vgl. b. v. Miller Itineraria Romana), 1 3 doch, nadat de laatste geharnaste verdediger dezer hypothese, kolonel J. A. Ort (Lugd. Bat.) gestorven was, was er ten onzent wel bijna niemand meer, die dit aannam. Dit Lugdunum werd o.a. door Blok bij Katwijk, in

den Brittenburg gezocht; zelf meenden we het liever ergens onder de duinen in de buurt van Den Haag te moeten zoeken. Op deze kwestie behoeven we hier echter niet verder in te gaan (vgl. Leidsch Jaarb. 1904; Nijh. Bijdr. 1909; Oudh. Med. v. h. R. M. v. O. 1, 111 enz.) Een opmerking van C. Jullian deed bij ons opnieuw weer eenigen twijfel rijzen. In verschillende artikeltjes in de laatste jaargangen der Revue des etudes anciennes vestigde deze nl. wederom op den naam Lugdunum de aandacht en deed uitkomen, dat deze volgens vele etymologen „lichtberg” of mogelijk „berg van den lichtgod” beteekenen zou. Daarbij maakte hij de verrassende opmerking, dat het bekende Gallische Lugdunum, Lyon, in zijn oudste periode een nederzetting op een heuveltop zou zijn geweest, dat Seneca in zijn Apocolunthosis dit Lugdunum werkelijk ook beschrijft als een vrijliggenden, door de zon beschenen, heuveltop, een beeld, dat karakteristiek schijnt te zijn voor deze stad. Zou dan, zoo vroeg hij, die naam Lugdunum niet hierin zijn verklaring vinden; en werkelijk lijkt het voor de hand te liggen die vraag bevestigend te beantwoorden. Zijn aanlokkelijk betoog wordt dan nog in veel hooger mate aannemelijk gemaakt door de opmerking, dat ook de beide andere steden, die in de oudheid den naam Lugdunum voerden, St. Bertrand 14 de Comminges en Laon een dergelijken geïsoleerden heuveltop bezitten, bestraald door de opkomende zon. Moest men dan niet Jullian toegeven, dat door deze feiten ook de kwestie, of onze Leidsche burchtheuvel niet toch het oude Lugdunum zou zijn geweest, of die heuvel ook niet uit Romeinschen tijd zou stammen en dan een onmiskenbaar recht op dien naam Lugdunum zou kunnen doen gelden, zich weer sterk op den voorgrond dringt? Daar kwam nog bij, dat naar onze meening de geograaf Ptolemaeus (119) Lugdunum Batavorum vermeldt in een zeer bijzonder verband, niet als stad, doch als markant punt voor de Westelijke grens van Gallië, na eerst kaap Itium, den Scheldemond, den Maasmond en de monden van den Rijn te hebben opgenoemd. Het scheen mij toe, dat dit zeer wel passen zou bij de voorstelling, dat ook hier Lugdunum zulk een berg zijn zou, vooral als men met moderne geologische onderzoekers (vgl. Tesch in het Tijdschr. v. h. Kon. Aardr. Gen. 1922) aannemen mocht, dat in Romeinschen tijd de eigenlijke duinen nog niet bestonden en dus zulk een geïsoleerde, vrij hooge heuvel wel degelijk sterk in het oog vallen moest. Wanneer werkelijk de Leidsche burchtheuvel reeds uit zoo ouden tijd stammen zou, dan zou toch naar alle waarschijnlijkheid Leiden recht hebben op den ouden naam Lugdunum Batavorum. Deze overwegingen leidden dus tot het onderzoek van den burchtheuvel, hetwelk ik in Mei 1923 mocht instellen. Alvorens tot een beschrijving van dit onderzoek 013 IO Metic AFB. 1. PLATTEGROND VAN DEN LEIDSCHEN BURCHT, MET DE GEGRAVEN SLEUVEN. 15 over te gaan, kan het zijn nut hebben te vermelden, wat deskundigen ons omtrent den burcht zelf weten te zeggen. In 1889 werd dit bouwwerk door den toenmaligen Leidschen directeur van Gem. werken, Knuttel, gerestaureerd en daarbij aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen. Het uitvoerig verslag van dit onderzoek, in het „Bouwkundig Tijdschrift” dIX bevat tevens een rapport, door Dr. Cuypers over dit bouwwerk uitgebracht. De bouwwijze van den burcht, een betrekkelijk dunne muur, aan de binnenzijde van spaarbogen voorzien, moet zich bij de Normandiërs hebben ontwikkeld, bij wie trouwens ook de geheele aanleg, het château à motte, thuis behoort. Zulk een bouw moet ongeveer in de 12e eeuw worden gedateerd. De fundamenten van den bouw bestaan nog grotendeels uit tufsteen, waaruit eenmaal de geheele muur was opgetrokken. Later is er gebruik gemaakt van reuzemoppen, welke ook bij de schietgaten ter afdekking zijn benut. Deze dagteekenen uit de 12e of 13e eeuw. „Is de burcht een bouw van vroegere eeuwen, zoo heeft in elk geval in de 12e of 13e eeuw een zeer ingrijpende verbouwing plaats gehad. Is Ada van Holland in 1204 hier belegerd, dan is het zeer waarschijnlijk, dat na dit beleg, waarbij de burcht gedeeltelijk verwoest werd, een geheele verbouwing heeft plaats gehad.” We zullen zien, hoe onze bevindingen volkomen met deze conclusie van Knuttel overeenstemmen. Cuypers' rapport komt in hoofdzaak tot dezelfde resultaten. Ook volgens hem duidt het grondplan van den burcht aan, dat deze anterior is aan 16 de 13e eeuw en volgt dit eveneens uit de constructie, welke geheel uit tufsteen moet zijn geweest, terwijl de bakstenen aan latere verbouwingen of herstellingen te danken zijn. Aangezien de baksteenbouw niet ouder is dan plmin. 1200, vinden we ook hier de voorstelling bevestigd, dat omstreeks Ada's tijd, d.w.z. dus, naar alle waarschijnlijkheid, na het beleg en de inname van 1203, een althans gedeeltelijke herbouwing heeft plaats gehad. Tenslotte vermelden we nog, hoe Knuttel in het midden van den burcht een diepen, vierhoekigen put heeft gegraven, teneinde de verschillende

aardlagen te onderzoeken. In zijn straks genoemd opstel wordt deze put niet vermeld, doch de doorsneeteekeningen daarvan zijn te Leiden op het archief van Gem. Werken aanwezig. Deze aardlagen, welke in hoofdzaak met die onzer straks te noemen coupes overeenstemmen, worden door v. Bemmelen in de Oudh. Med. v. 's R. M. v. O. le R. 11 besproken. Menschelijke kultuurlagen of overblijfselen werden, naar het schijnt, bij dit werk niet opgemerkt; alleen vermeldt ons Knuttels tekening de aanwezigheid van hout, terzelfder hoogte ongeveer als waar wij het vonden. Gaan we dan thans tot de beschrijving van ons eigen onderzoek over. Over het midden van het geheele burchtplateau, voor zoover de boomgroei dat toeliet, werd een sleuf gegraven en wel over zijn noordelijke helft, tot een diepte van ongeveer 5 M.; deze sleufhelft werd daartoe bovenaan op 4 M. breedte aangelegd en aan de eene zijde trapsgewijs, aan de andere zijde schuin naar beneden toe 1 7 versmald, zoodat zij op diepte nog ongeveer 1 1/2 M. breed was. In het midden van het plateau werd het bovengenoemde, door Knuttel gegraven, vierkante gat aangesneden en niet verder uitgegraven; zuidelijk daarvan werd de sleuf slechts tot ruim 1112 M. diepte gegraven. Gelijkzeitig hiermede werd aan den Noordvoet, zooveel mogelijk in het verlengde van bovengenoemde sleuf, een ingraving in den heuvel gedaan, zóóver, dat de verschillende, boven in den heuvel ontdekte grondlagen ook hier werden bereikt; naar de diepte toe werd deze sleuf tot den vasten grond toe doorgegraven. Onze plattegrond (afb. 1) geeft beide ingravingen aan, terwijl de tekening (afb. 2) de doorsnede van beiden in den burchtheuvel te zien geeft. Boven op het burchtplateau binnen den muur vertoonde zich onder een vrij dikke laag grond, welke daar ongetwijfeld eerst in lateren tijd was opgebracht, de oorspronkelijke bovengrond (u), rustende op een laag gele, opgebrachte klei (b), in welke de fundamentgreppels (c) van een steenen gebouw waren uitgegraven. Een en ander is ook zeer duidelijk op de foto (afb. 3) te herkennen. De fundamenten van dit gebouw zelf waren geheel uitgebroken; in de greppels werden baksteen, stukken van z. g. reuzemoppen en fragmenten van het straks te noemen middeleeuwsche aardewerk, slanke kannen tmet een sterk bruin glanzend glazuur, gevonden. Het fundament van den ringmuur, hier, althans aan de buitenzijden, uit vrij late baksteen gebouwd, sneed eveneens in deze gele opgebrachte kleilaag in. 1 8 In onze sleuf buiten aan den voet was geen laag te vinden, corresponderende met deze opgebrachte kleilaag binnenin. Blijkbaar was deze slechts een ophooging van het binnenplateau van den burcht, afkomstig van een restauratie van den burcht als zoodanig. Onder deze ophooging binnen den burchtmuur vertoonde zich dan ook duidelijk het woonvlak van den oorspronkelijken burchtheuvel, de oudste periode van den burchtbouw vertegenwoordigende. Duidelijk zichtbaar was (e) een doorlopende, vrij dunne kultuurlaag met scherven gemengd en op één punt vertoonde zich zelfs een komvormige uitholling met gebrande huttenleem gevuld (f), een overblijfsel van leemen bouw. Beide sporen e en f zijn ook zeer goed op de foto (afb. 3) te onderscheiden. Deze laag (e) nu was ook in onze insnijding aan den voet van den heuvel gemakkelijk herkenbaar, direct onder de laag bovengrond (CA); zelfs vertoonde zich ook hier aan den voet een dergelijke uitholling met huttenleem gevuld (f). In deze laag e hadden we dus het oorspronkelijke bovenvlak van den burchtheuvel als zoodanig voor ons, hetwelk, gelijk we zagen, alleen maar binnen den burcht zelf in een latere periode een ophooging had ondergaan. In deze ophooging hebben we ongetwijfeld een verschijnsel van dezelfde restauratiewerken aan den burcht te herkennen, waarvan we Knuttel en Cuypers reeds hoorden spreken en waar immers de scherven uit die bovenlaag, gelijk we straks nog nader zullen zien, zeker tot de 13e of 14e eeuw behooren, ligt het voor de hand met deze bouwkundige onder- 1 9 zoekers aan te nemen, dat de herbouw, waarvan hier sprake is, na de bovenvermelde gebeurtenissen van 1204 moet hebben plaats gehad. Het woonvlak van den oorspronkelijken burcht (e) is dus uit een tijd, ouder dan de 13e eeuw. Het bleek spoedig, dat we hiermede de geschiedenis van den heuvel zelf nog lang niet tot haar oudste periode hadden vervolgd. Onder ons woonvlak (ti) vertoonde zich een alke laag bruingele opgebrachte klei (y), waarin op eenige plaatsen ook een paar scherven van aardewerk werden gevonden en onder deze kleilaag werd, zowel aan den voet van den heuvel als binnenin, een doorlopende kultuurlaag, met scherven gemengd (Q, aangetroffen, waarvan het bovenvlak (JO) bovenop een sterk afgeteekend zwart laagje, van verkoold hout afkomstig, te zien gaf (ook op de foto zeer duidelijk te onderscheiden). De verklaring van dit verschijnsel bracht ons de kultuurlaag zelve; immers dáár, waar dit zwarte laagje het dikst en donkerst was, bevatte deze kultuurlaag

daaronder nog de vrij goed geconserveerde overblijfselen van houten balken (m), die hier in een vierhoek lagen, binnen welke ook nog een paal overeind stond (vgl. afb. 3). Hier was dus nog in de klei de balkenlaag van het fundament van een vierhoekig houten gebouwtje bewaard, aan welks verganen bovenbouw ongetwijfeld ook de genoemde zwarte laag was toe te schrijven. Tegen de fundamentbalken aansluitende, lag op dit niveau ook een soort plaveisel van groote keien, ongetwijfeld de begane grond van den heuveltop, in den tijd, toen daarop zeker één, doch waarschijnlijk- 20 lijk wel een aantal houten huizen hebben gestaan. Ook in Knuttel's put is althans op deze hoogte hout aangegeven. De zwarte laag en de daaronder liggende kultuurlaag uit deze periode zien we nu, aan het Noordeinde, reeds in eenigszins aflopende richting, diep onder de fundamenten van den lateren burchtmuur doorlopende, zonder dat daarin eenig muurof walfundament te constateeren valt. De heuvel, waarop deze houten gebouwtjes lagen, was dus geen versterkte plaats of burcht geweest, doch alleen maar een eenvoudige, kunstmatige verhevenheid. Onder de hier beschreven kultuurlaag van den heuvel vertoonde zich een donker paars tot geel gevlamde klei, welke naar beneden langzaam in een effen blauwe klei overging en daarmee een geheel vormde, zonder dat er eenige bepaalde afscheiding tusschen beiden aanwezig was. Uit deze blauwe klei was de geheele heuvel opgeworpen. Ook aan den voet van den heuvel werd zij in onze insnijdingaangetroffen en daar over een aantal metersdoorgraven (Tc) tot, vlak er onder, de vaste grond (Z) werd bereikt. Deze laatste bestond uit een hard zand, geel voor zoover het buiten den heuvel lag, onder den kleiheuvel geheel blauw verkleurd. Dit zand liep, naar het midden van den heuvel toe, nog eenigszins af. Bij het opwerpen van den blauwen kleiheuvel was, evenals bij de gebouwen op zijn top, hout gebruikt; in de sleuf aan den voet werden een paar liggende boomstammen, gesteund door een paal, aangetroffen. Zoo had dus op de plaats, waar later een burchtheer zijn burcht bouwde, in vroeger tijd een bevolking 21 gewoond op een soort terp, opgeworpen uit klei, waarschijnlijk uit een rivierbedding gegraven. Een nog oudere nederzetting, althans een nederzetting op een heuvel, was hier zeker niet voorhanden geweest. Uit welken tijd is nu deze oudste terp-nederzetting a onder den eigenlijken burcht? Het aardewerk uit onze vroege middeleeuwen is zeker voor ons nog lang niet zoo precies dateerbaar als dit voor menige, vroegere periode onzer geschiedenis het geval is. De „schervenchronologie” behoeft voor deze tijden zeker nog een veel grootere preciseering. Maar toch veroorlooft het aardewerk, waarvan de fragmenten in de kultuurlaag (h-i) op onzen blauwen kleiheuvel werden gevonden, ons zeker een nadere dateering. Behalve een vrijwel ondateerbaar langwerpige vierhoekig slijpsteentje met doorboord uiteinde kwamen hier tal van aardewerkscherven voor den dag, voor een betrekkelijk gering deel behoorende tot een paar donkergrijze, hardgebakken kogelpotten met scherp geprofileerden rand, gelijk die in Karolingischen tijd en nog lang daarna in gebruik waren, doch meerendeels afkomstig van het klinkend, hard gebakken, gele aardewerk met roode of paarse streepversiering, hetwelk we onder den naam van Pfingsdorffer type kennen. Dit aardewerk is het vooral, hetwelk in den na-Karolingischen tijd een belangrijke rol speelt. Elders in ons land is het nog te zamen met het bekende Se-eeuwsche Karolingische aardewerk, met reliëfbanden en rijen van indrukken versierd, aangetroffen, terwijl ook verschillende stukken bekend zijn, die een duidelijken overgang van dit vroegere type 22 tot het onze te zien geven. Zoo staat dus, ook op grond van die vondsten elders, de begintijd van dit Pfingsdorffer type vast. Het kan niet veel ouder zijn dan de 10e eeuw na Chr. De scherven in onze kultuurlaag vertoonen dit type in een betrekkelijk vroeg stadium, waarin de kleur van het aardewerk nog helder geel is en de beschildering een betrekkelijk bescheiden plaats inneemt. Een enkel dik geel randje herinnert nog sterk aan het oudere Karolingische. Daartegenover staat een fragment, hetwelk reeds een, b zij het nog bescheiden, voetje vertoont, door inknijping gevormd; dezen ingeknepen voet welke voor het middeneeuwsche aardewerk later zoo karakteristiek is, zien we bij dit Pfingsdorffer type, bij een iets verdere ontwikkeling, ontstaan. Zoo kunnen we dus zeggen, dat de scherven uit deze kultuurlaag van onze terp niet ouder zijn dan de 10e eeuw na Chr. en dat ook een enkel fragment reeds op een iets verder gevorderde periode wijst en mogelijk in de 1 le eeuw thuis behoort. Hiermede is dus de oudste nederzetting in den heuvel, waarop later de burcht verrees, vrijwel gedateerd. En dat in dezen tijd ook de blauwe kleiheuvel zelf, waarop zij lag, is opgeworpen, wordt afdoende bewezen door de vondst van eenige van deze zelfde

scherven aan zijn voet, niet slechts onder deze kultuurlaag, doch verder ook diep onder in de blauwe klei van den heuvel zelf, dicht op den vasten grond daaronder. Wel werden te zamen met deze scherven in die klei een paar panfragmenten van Romeinschen oorsprong gevonden, doch onze veel latere scherven, welke daarnaast voorkwamen, zijn een zeker bewijs, 23 dat ook deze vroegere fragmenten hier eerst in zoo laten tijd te zamen met de blauwe klei kunnen zijn opgeworpen, dat ze dus reeds in die klei voorhanden moeten zijn geweest, toen deze in die latere periode hier tot een heuvel werd opgehoogd. Ze kunnen er dus hoogstens op wijzen, dat hier ergens in de buurt, waar die klei werd uitgegraven, mogelijk reeds eenige Romeinsche nederzetting aanwezig was. Zoo lag er dus werkelijk onder den tegenwoordigen burchtheuvel een oudere, bewoonde heuvel, doch deze was zelf eerst uit de tiende eeuw na Chr. Daar er nu onder onzen kleiheuvel zeker geen plaats meer is voor een althans eenigszins belangrijken heuvel uit een vroegere periode, is hiermede de vraag, door Jullian gesteld, in negatieven zin met zekerheid beslist. Aan de aanwezigheid van den burchtheuvel kan Leiden geen aanspraak ontleenen op den naam van Lugdunum Batavorum. Geen „lichte berg” der Bataven heeft hier in Romeinschen tijd de aandacht tot zich getrokken. We zullen dus dit Lugdunum der Peutingerkaart elders moeten blijven zoeken. Staan we thans nog even bij de geschiedenis van onzen burchtheuvel zelf stil, dan blijkt het, hoe de gele klei, waarmede de heuvel vóór den eersten burchtbouw werd opgehoogd(g), behalve een enkel stukje van zulk een minder goed dateerbaar, grauwen, kogelpot, een gering aantal „Pfingsdorffer” scherfjes bevat, waaronder twee met de bekende verfstrepen en een enkel fijn ingeknepen voetje als boven beschreven. Toen dus de burchtaanleg plaats had, was dit aardewerk nog in vol gebruik. 24 Doch ook de kultuurlaag van de eerste burchtperiode zelf bevat nog precies hetzelfde aardewerk, hetwelk we in de laag daar beneden aantreffen. Ook hier datzelfde Pfingsdorffer type, waaronder we vooral nog meer beschilderde fragmenten opmerken, in overeenstemming met het feit, dat bij dit aardewerk in zijn verdere ontwikkeling de beschildering eengrootere plaatst schijnt te hebben ingenomen. Ook onder de door inknepingen gevormde voeten vertoonen zich eenige latere, meer plompe vormen. Hiernaast komen weer eenige minder karakteristieke stukken voor van de boven reeds genoemde grauwe kogelpotten en een paar randscherfjes van een sterk geprofileerd rood aardewerk, mij verder niet bekend. De hier vermelde Pfingsdorffer scherven wijzen er, in hun groote overeenkomst met die uit de kultuurlaag van den heuvel, vóór den bouw van den burcht, op, dat we dezen bouw zeker niet zoo heel veel later mogen stellen. Al is de chronologische grens van het Pfingsdorffer type naar boven toe nog niet met zekerheid te trekken (we komen daar straks nog op terug), toch mogen we op grond van dit schervenmateriaal in de oudste burchtlaag constateeren, dat de heuvel als woonplaats vóór de burchtperiode niet zoo heel lang heeft bestaan, dat dus de burcht als zoodanig toch zeker in de 1 le eeuw moet zijn gebouwd. Enkele scherven in de kultuurlaag van de oudste burchtperiode zijn bijzonder belangrijk, n.1. die, welke tot de bekende nog bijna niet geglazuurde slanke kannen behooren, die we met hun zware geknepen voeten, scherpe vormen en hard baksel als de voorloopers van het latere steengoed 25 kunnen beschouwen. Vroeger meenden we, dat deze ceramiek reeds tot de elfde eeuw behoorde (vgl. Koenen Gefäszkunde en mijn uiteenzetting Oudh. Med. Ie R. 111). Thans bestaat de neiging ze belangrijk later te stellen. Een van de belangrijkste resultaten van onze graving op den burcht op ceramisch gebied bestaat zeker hierin, dat wij deze soort te zamen met het voorafgaande goed aantreffen, in een kultuurlaag, welke althans vóór den aanvang van de 13e eeuw, den waarschijnlijksten tijd van herbouw van den burcht, vallen moet. Wat den bodem uit de laatste burchtperiode betreft, zoo bestaat hier natuurlijk de groote mogelijkheid, dat we daarin ook nog stukken uit een voorafgaande, oudere periode zouden aantreffen, bij omwerking van den grond, het uitgraven van fundamentgreppels enz., naar boven gekomen. Toch ontbreken hier eigenlijke Pfingsdorffer scherven geheel, beschilderde stukken werden hier niet meer aangetroffen en alleen eenige fragmenten van een vrij groot geel-grauw aardewerk met geknepen voet herinnert nog aan deze oudere aardewerksoort. Mogelijk is hun aanwezigheid op bovenstaande wijze te verklaren, misschien ook leven ook nu nog uitloopers van een, met dit Pfingsdorffer type verwante ceramiek voort. Het eigenlijke Pfingsdorffer aardewerk is hier echter verdwenen. In eenige grauwe, hardgebakken scherven zien we ook nu nog de bekende kogelpotten voortbestaan, terwijl ook eenige andere soorten, o.a. het reeds genoemde scherp geprofileerde, roode aardewerk

aanwezig zijn. Naast dit alles vinden we vooral fragmenten van de 26 eveneens reeds genoemde, scherp geprofileerde slanke kannen met zwaren ingeknepen voet en roodbruin loodglazuur, voorloopers der latere z.g. Jacobakannetjes. Ook in de fundamentgreppels van het gebouw, welke we in die bovenste burchtlaag aantreffen, komen fragmenten van deze typische middeneeuwsche geglazuurde kannen zeer veelvuldig voor. Zoo levert ons onze opgraving op den burcht menig zeer welkom gegeven voor de meer preciese kennis van het vroeg middeneeuwsche aardewerk. In het bijzonder het feit, dat het Pfingsdorffer type, hetwelk ten onzent zoo veelvuldig voorkomt en dat in de 10e eeuw een aanvang neemt in de onderste burchtlaag, dat is dus naar alle waarschijnlijkheid in de 12e eeuw ten einde schijnt te loopen, om omstreeks 1200 plaats te maken voor de zoo geheel andere ceramiek der slanke, middeneeuwsche, geglazuurde kannen, is voor ons van veel belang. Wat de geschiedenis van den burchtheuvel zelf betreft, deze kunnen we thans tot slot als volgt resumeeren : In de 10e eeuw werd hier uit klei een hooge terp opgeworpen, waarop een bevolking in houten huizen heeft gewoond. Betrekkelijk spoedig daarop, omstreeks 1000 na Chr., werd echter deze heuvel tot vrijwel zijn tegenwoordige hoogte opgehoogd en verrees hierop een burcht, in vorm waarschijnlijk ongeveer gelijk aan thans en uit tufsteen opgetrokken. Deze burcht is daarna nogeens herbouwd - en we zullen voor den tijd daarvan naar alle waar- 27 schijnlijkheid wel het jaar 1204 hebben aan te nemen -, waarbij groote baksteenmoppen werden aangewend en waarbij het plateau binnen den burchtmuur wederom een eind is opgehoogd. Van een nederzetting op een heuvel in vroegeren tijd, van een Romeinsch Lugdunum, is hier geen sprake geweest. Leiden, October 1923. J. H. HOLWERDA